

HVEM KAN SEILE UTEN VIND?

Barn og unges
rettigheter i og
etter
unntakstilstand

ÅRSRAPPORT 2020

MOBBEOMBUDET I OSLO

ELEV- OG LÆRLINGOMBUDET I OSLO

FORORD

EN HVERDAG MED HJEMMESKOLE OG KOHORTER: BARN OG UNGES RETTIGHETER I OG ETTER EN UNNTAKSTILSTAND

Barndommen og ungdomstiden har en unik egenverdi. Kropp og hjerne er i konstant utvikling, og alle barn er naturlig nysgjerrige, ressursrike og søkende. Når en alvorlig situasjon inntreffer, skal barns beste alltid ligge i ryggmargsrefleksen slik at vi ivaretar denne viktige perioden i livet på best mulig måte. Barns rettigheter er utformet nettopp med tanke på unntakstilstand. Rettighetsarbeid skal være en hovedprioritering *på grunn av*, ikke *på tross av* en krise.

Vi er stolte av å være ombud i en kommune med folkevalgte som så tydelig uttrykker viktigheten av å sette hensynet til barn og unge først i håndteringen av covid-19-pandemien. Det har ikke vært noen tvil om at Oslos politikere forholder seg til byrådsplattformen som legger FNs barnekonvensjon til grunn. Byrådet har også bidratt til åpenhet rundt korttids- og langtidskonsekvensene for alle barn og unge i Oslo i forbindelse med innstramminger i skoler og barnehager. Vi anerkjenner innsatsen som er lagt ned av alle ansatte i hele oppvekst- og utdanningssektor.

«Sårbare barn og unge» var en mye omtalt gruppe i 2020. Vi minner om at sårbarhet ikke er en konstant, og at alle barn og unge er ressurssterke på hver sin unike måte. Måten vi omtaler barn på, har mye å si også om hvordan de ser seg selv.

Informasjon i 2020 har vært skrevet **av** voksne, **til** voksne, **om** barn og unge. Paradoksalt nok har dermed den gruppa man har vernet sterkest om også blitt passivisert ved at de har vært snakket mye om – ikke nødvendigvis alltid *til* eller *med*.

Barns rettigheter oppfylles ikke automatisk bare ved at de settes på dagsorden, hverken under eller etter en pandemi. Vår felles rapport peker på mulige forbedringsbehov, og vi håper den kan vekke nysgjerrighet og engasjement for enkeltelevenenes hverdag. Som ombud skal vi gi politikerne informasjon fra vårt arbeid, og vi forutsetter at informasjonen tas klokt imot og ikke misbrukes til å skrive fortellinger hverken om fortiden eller om nåtiden.

Oslo, 26.03.21

Kjerstin Owren
Mobbeombudet i Oslo

Sofie Haug Changezi
Elev- og lærlingombudet i Oslo

KUNNSKAPSGRUNNLAG

Årsrapporten er basert på følgende data:

- Henvendelser til mobbeombudet og elev- og lærlingombudet¹ i perioden 1.1.2020-31.12-2020
- Ombudenes erfaringer og observasjoner fra enkeltsaker og systemarbeid
- Spørreundersøkelse til elevrådene på ungdomstrinnet og videregående, samt til rektorene på samme skoler om elevenes rettigheter
- Intervjuer med elevrådet på hhv barnetrinnet og ungdomstrinnet om elevenes rettigheter
- Intervjuer med 11 lærlinger
- Uttalelser fra Elevorganisasjonen² og personvernombudet
- Vi har vært opptatt av å se etter sammenfallende tendenser fra følgende rapporter og kunnskapsinnhentinger om barn og unge i 2020 for å supplere med enkelthistorier og erfaringer fra Oslo:
 - Mobbing og arbeidsro i skolen 2019-20 (NTNU, 2020)
 - NOVA-rapport 12/2020: Oslo-ungdom i koronatid (NOVA, 2020)
 - NOVA-rapport 13/2020: Tap og tillit (NOVA, 2020)
 - Statusrapport 1-10: Utsatte barn og unges tjenestetilbud under Covid-19-pandemien (Regjeringen, 2020)
 - Åpning av skolene etter koronastenging (Respons analyse, 2020)
 - Konsekvenser av smitteverntiltak i barnehager og skoler (Utdanningsdirektoratet, 2020)
 - Tiltak på skole- og barnehageområdet under koronautbruddet våren 2020 (Utdanningsdirektoratet, 2020)
 - Unge menneskers risikoopplevelser i forbindelse med koronavirus (UiB, 2020)
 - Ungdom på pause – unges liv og læring i en koronatid (Egmont-rapporten 2020)

Henvendelser som er besvart i 2020 er registrert fra følgende grupper:

Elever, lærlinger, foresatte på vegne av eget barn, foresatte på vegne av andres barn, familiemedlemmer og verger, elevråd på vegne av elever; samt ansatte i skole, Utdanningsetaten, barnehager, bydel, BUP, helsesektor og lærebedrifter; frivillig sektor; organisasjoner og stiftelser som jobber med barn og unges rettigheter.

Mobbeombudet besvarte 582 henvendelser i 2020.

Elev- og lærlingombudet besvarte 257 henvendelser i 2020³

¹ Sofie Haug Changezi startet som nytt elev- og lærlingombud i Oslo 01.10.20 etter Melinda Jørgensen

² Se EOs uttalelse under Vedlegg

³ I perioden juli - september 2020 var stillingen ubesatt i påvente av nytt elev- og lærlingombud

*Jeg skulle gjerne sagt til dere som er unge, at alt snart
blir som før. Men det kan jeg ikke.
Denne våren blir annerledes.*

Helseminister Bent Høies tale til ungdommen
27. april 2020

Innhold

Anbefalinger.....	6
DEL 1. Fire utvalgte temaer fra henvendelsene i 2020	8
Digital hjemmeundervisning	9
De sårbare og “de andre”	13
Psykososialt miljø	15
Retten til medvirkning på gult og rødt nivå	18
<i>Hvor går veien etter pandemien?</i>	21
DEL 2. Elevrådsundersøkelsen	22
DEL 3. Om ombudene	36
Elev- og lærlingombudet	37
Mobbeombudet	47
Vedlegg	52

Anbefalinger

Øremerkede midler til krisepakker for barn og unge

- Tettere og koordinert oppfølging av elever på videregående skole og ungdomstrinnet med spesialundervisningsvedtak og behov for særlig tilrettelegging
- Kvalitetssikring av rutiner for opprettelse av ansvarsgrupper og bedre koordinering av tverrfaglige samarbeid
- Styrking av lavterskel hjelpetilbud for barn og unge som sliter psykisk
- Gratistilbud innen idrett og fritid, spesielt i levekårsutsatte områder

Barn og unge må gis medbestemmelse i fordelingen av midlene i en krisepakke.

Beredskapsplan for ivaretagelse av barn og unges rettigheter

Det vil ta lang tid før samfunnet er tilbake til der vi var før mars 2020. For å minimere følgeskader og negative ringvirkninger etter pandemien, trengs en langsiktig plan som vektlegger barns rett til et barnehage- og skolemiljø som fremmer helse, trivsel, lek og læring. Planen må tydelig plassere voksnes plikter gjennom hele systemlinja.

Vi anbefaler at det utarbeides en beredskapsplan som sikrer at barn og unges lovfestede rettigheter i både barnehage og skole blir oppfylt, og at denne inkluderer barns rett til å bli hørt på alle nivåer i kommunen.

Ombudstjenesten i Oslo

Pandemien har tilkjennegitt større behov for opprettelsen av et elevombud for grunnskoleelever, som kan gi råd om andre rettigheter enn det psykososiale miljøet.

I 2020 har mobbeombudet og elev- og lærlingombudet mottatt mange henvendelser fra grunnskolen som vi ikke har mandat til å følge opp. Dette dreier seg blant annet om elever med spesialundervisningsvedtak, elever med særskilte tilretteleggingsbehov, og spørsmål rundt fraværproblematikk.

Vi anbefaler, slik mobbeombudet også anbefalte i årsmelding 2019, at det iverksettes en utredning for ombudsbehovet for barn og unge i Oslo kommune. Det er viktig at barn og unge er bidragsytere i en slik prosess. NOVAs kartlegging av mobbeombudstjenesten (2020) og Udirs anbefalinger bør legges til grunn for utredningen.

Øvrige anbefalinger

Fra elev- og lærlingombudet:

- Som offentlig aktør i fagopplæringen bør kommunen i større grad aktivt sikre at lærlinger har et godt læringsmiljø i bedriften.
- Utdanningsetaten må styrke sin tilgjengelighet for lærlingene.
- Utdanningsetaten må i større grad sørge for at den enkelte lærling kjenner til sin fagveileder.
- Utdanningsetaten må sørge for at ikke kun lærebedriftens stemme blir hørt ved årlig rapportering, men at etaten er den aktive part i samtidig å innhente tilbagemelding fra den enkelte lærling.

Fra mobbeombudet:

- Tettere og mer systematisk oppfølging av skolenes arbeid for trygt og godt psykososialt miljø, inkludert det digitale fellesskapet
- Bedre sikring av privatskolenes tolkning og praktisering av lovverket
- Tydeligere skiller mellom skole-/barnehageeiers plikter og PPTs plikter
- Kompetansehevingstilbud for barnehagstyrere om ny barnehagemiljølov
- Erstatte Partnerskap mot mobbing med et barnekonvensjonsforankret alternativ hvor barn og unge kan medvirke i større grad

DEL 1

**FIRE UTVALGTE TEMAER FRA HENVENDELSENE:
HJEMMESKOLE, PSYKOSOSIALT MILJØ, DE SÅRBARE
OG "DE ANDRE", RETTEN TIL MEDVIRKNING**

Henvelnelser i 2020⁴

Pandemien har slått svært ulikt ut for de tusenvis av barn og unge som går i barnehage og på skole i Oslo. Hver enkelt sin opplevelse av “koronaskolen” og “koronabarnehagen” er unik. Vi ser imidlertid noen tendenser som peker seg ut fra henvendelsene; disse samsvarer godt med øvrig data og kunnskapsinnhenting fra 2020 under samme tematikk. I tillegg mottok vi noen alvorlige enkelthistorier som vi ønsker å trekke frem. Det er gjennom disse historiene og erfaringene vi kan se systemet fra andres perspektiv, for å forbedre det.

Vi adresserer følgende hovedtemaer:

- Digital hjemmeundervisning
- Et skille mellom sårbare og “de andre”
- Psykososialt miljø
- Retten til medvirkning på gult og rødt nivå

Digital hjemmeundervisning

- Mange henvendelser i 2020 kom fra elever, og foresatte til elever, som opplevde at hjemmeundervisningssituasjonen ikke fungerte godt nok.
- Noen opplevde at mye tid gikk til grunnleggende organisering som for eksempel å gi elevene tilgang til riktig rom, legge ut oppgaver og utnyttelsen av digitale plattformer i læringsprosesser.
- Elever med rett til spesialundervisning opplevde å ikke få tilstrekkelig tilpasset digital undervisning i forbindelse med hjemmeskole, og mistet også timer de hadde krav på.
- Frustrasjon knyttet til å måtte jobbe alene med individuell oppgaveløsning og/eller passivt lytte til digitale forelesninger går igjen i flere henvendelser.

Læreren legger ikke ut oppgaver. Ved gjentatte meldinger om dette har hun til tider lagt ut feil oppgaver. Ved spørsmål får jeg ingen respons hverken i løpet av timene eller i etterkant. Jeg har opplevd å vente på å bli sluppet inn i undervisning på Teams samtidig som jeg har fått meldinger fra læreren om at jeg må delta. Så får jeg ført fravær. (Elev på videregående)

- Elever med konsentrasjonsvansker syntes det var vanskelig å organisere tiden sin selv og satte ord på at de ikke opplevde å få veiledning i forhold til dette.
- Noen foreldre som tok kontakt, opplevde at det var krevende å «presse» barnet sitt gjennom skolearbeidet. Foreldre til elever med spesifikke lese- og skrivevansker var overrepresentert i disse henvendelsene.

Jeg er jo ikke lærer, og jeg har jo hjemmekontor nå. Jeg føler meg som en dårlig mor som spør om dette, men skolen kan vel ikke pålegge meg å undervise mitt eget barn i noe jeg ikke har peiling på? Kan jeg kreve at spesialpedagogen er pålogget? Eller en fra PPT? (Mor til elev med dysleksi)

- Noen elever opplevde frustrasjon knyttet til hyppige skifter i timeplanen og veksling mellom hjemmeskole og fysisk oppmøte, og flere forteller om dalende motivasjon. En elevrådsrepresentant på ungdomstrinnet beskriver det slik:

Motivasjonen til å arbeide bra og effektivt har dalt veldig siden det ble rødt nivå før jul, spesielt for 10. klassingene. Jeg tror dette kan ha noe med timefordelingen og måten skolen har løst dette på. Vi er nå annenhver dag på skolen og har samme timeplan to dager på rad. Dette skaper kaos i mange hoder. Både fordi det plutselig er tirsdagstimeplan på en torsdag, men også fordi det er veldig lett å ikke gjøre noe de dagene man er hjemme.

- Personvernombudet i Oslo har fått flere hjemmeskolerelaterte henvendelser i 2020 som sammenfaller med elev- og lærlingombudets henvendelser. Mange av disse kommer fra foresatte og dreier seg om spørsmål tilknyttet bruk av apper. Personvernombudet har også registrert flere henvendelser knyttet til personvernprinsippene og regelverket knyttet til strømming av undervisning på gult og rødt nivå⁵.
- Elev- og lærlingombudet fikk henvendelser fra elever om hvorvidt læreren kan kreve at de skruer på kamera i undervisning. *Utdanningsetatens retningslinjer som gjelder opptak og digitale møter i undervisning* presiserte at «eleven kan velge enten skru av kameraet, velge en bakgrunn eller ha kameraet helt på. Lærer kan aldri kreve at en elev skruer på videokamera». Disse retningslinjene virket det ikke som alle lærere kjente til, basert på innholdet i henvendelsene.

⁴ Øvrige henvendelser er plassert under mobbeombudets og elev- og lærlingombudets kapitler

⁵ Personvernombudets årsrapport 2020

- Ombudene fikk henvendelser fra elever som opplevde stor usikkerhet knyttet til vurderingssituasjoner og hva karaktersettingen skulle ta utgangspunkt i. Dette førte til mye stress og usikkerhet.
- Noen opplevde at skolearbeid og innleveringer «tok over livet» fordi skillet mellom skole og fritid ble mer diffust.

Bare det at der er mye press, mange havner bak og stresser. Ikke push elevene for mye, de har det vanskelig de også. (Elev på videregående)

Jeg vet at mange elever sitter utrolig lenge med skole, og at det er vanskelig å jobbe effektivt, og at det er lett å bli distrahert. Dette gjør at mange elever er veldig slitne etter skolen. (Elev på ungdomstrinnet)

Jeg har liksom hele tiden dårlig samvittighet fordi det alltid er noe jeg burde gjort. Det er som om de bare pøser på med ting for å unngå at vi tuller bort tiden når vi er hjemme. (Elev på ungdomstrinnet)

Hvilke langtidskonsekvenser fører hjemmeundervisning med seg?

- Hjemmeundervisning har slått ulikt ut for elevene og kan føre til større forskjeller og både faglig og sosialt utenforskap. Dette er bekymringer som er løftet frem for oss fra blant annet rektorer, elever, elevråd og Elevorganisasjonen:

Rettferdighet er et viktig prinsipp i Opplæringslova. Vi ser at noen elever lider mer enn andre ved stengte skoler. Ikke alle har ressurser hjemme som kan kompensere for stengt skole og lærere som ikke er nær. (Rektor)

- Mens noen elever har gode arbeidsforhold hjemme og har foresatte som kan hjelpe med skolearbeid, er det også elever som ikke har disse mulighetene.

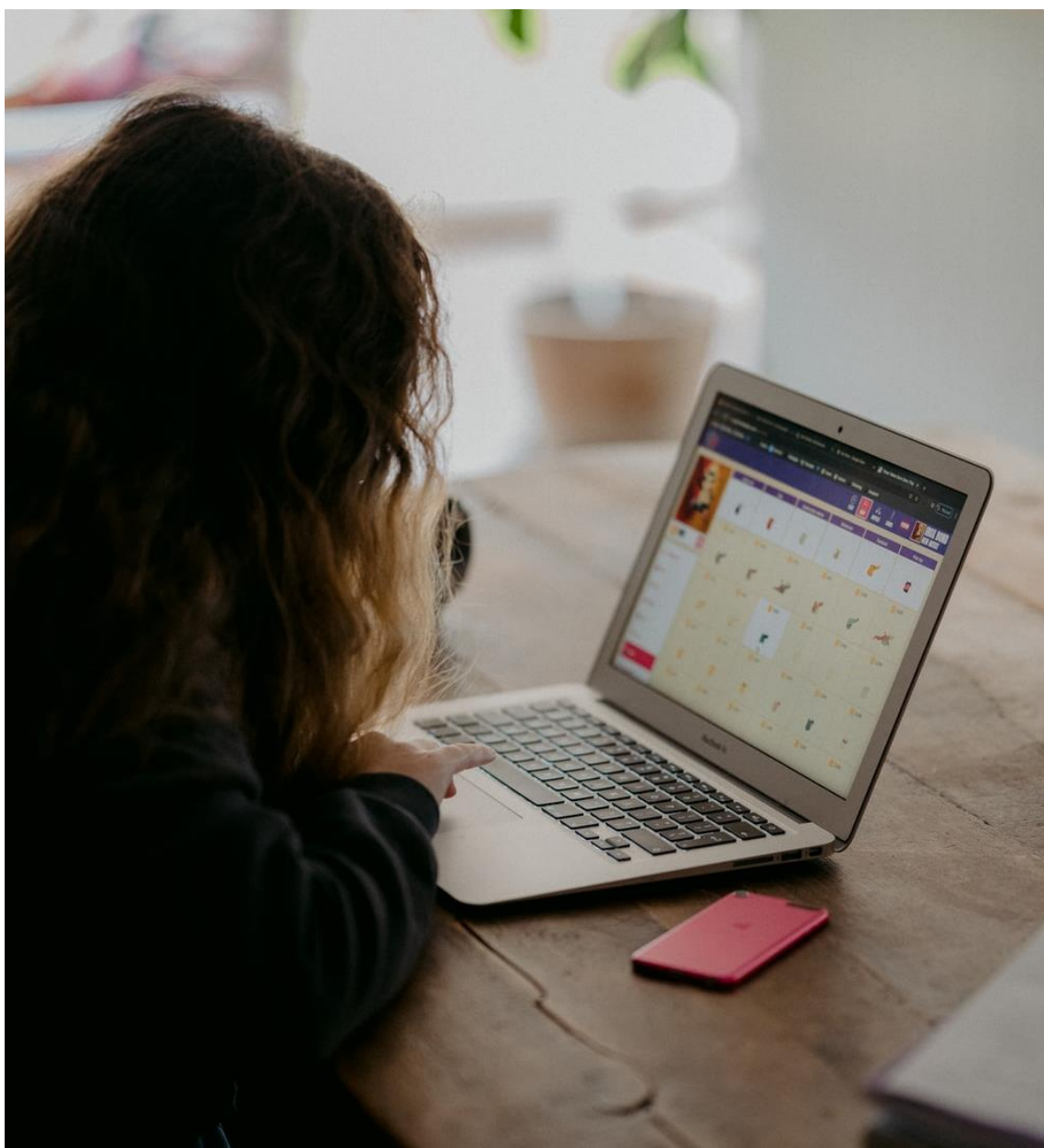
Jeg er svært heldig som har mitt eget soverom, og min egen skrivepult slik at skoledagen min hjemmefra faktisk er mulig å gjennomføre. Ikke alle har det slik. [...] Mange av mine venner bor i mindre leiligheter, og deler soverom med søsken. For dem er det ikke like lett å ha hele eller store deler av sin skoledag hjemmefra. (Nestleder i Elevorganisasjonen Oslo, Foreldrekonferansen 2021)

- Elever fra trangbodde hjem, som har foresatte som ikke kan gi faglig støtte eller som har liten tilgang til digitale ressurser i hjemmet står i en ytterligere krevende situasjon. I tilbakemeldingene fra elevrådene er det flere som er bekymret for medelever som ikke har den faglige støtten de trenger. Elev-

og lærlingombudet mottok henvendelser fra elever som sto i vanskelige situasjoner hjemme.

- Elevorganisasjonen i Oslo har gjennom pandemien påpekt at ulikhetene blant elevene i Osloskolen ville øke. Flere rektorer deler denne bekymringen. Det er ytterligere forsterkende at:

elevene med færrest ressurser er de som i minst grad er seg bevisst egne rettigheter, og er i stand til å hevde dem. (Rektor)

De sårbare og “de andre”.

De sårbare barna har vært en prioritert gruppe i Osloskolen i 2020. Byrådet har bidratt til større åpenhet rundt korttids- og langtidskonsekvensene for barn og unge. Vi er lettet over at mange barn som har stått i en “krise i krisen” har blitt sett, anerkjent og fulgt opp, selv om vi vet det foreligger mørketall vi ennå ikke vet nok om.

Det er imidlertid viktig at det snakkes tydelig om *alle* barns rettigheter, ikke bare noens. Det er også viktig å finne den gode balansegangen mellom bekymringer for negative konsekvenser på den ene siden, og optimisme og fremtidshåp på vegne av en oppvoksende generasjon på den andre siden. Dersom oppmerksomhet konsekvent rettes mot negative forhold, blir det også det man ser etter og snakker mest om. Noen blir opptatt av å definere seg ut av en slik kategori.

Vi løfter her opp noen betraktninger fra 2020 som forsøker å belyse opplevelsene dette førte med seg for noen.

- For enkelte av elevene har det vært stigmatiserende å være blant de utvalgte elevene som skolene har ønsket at skulle møte fysisk under nedstengningen. Barn og unge er i en periode i livet hvor det å skille seg ut i slik sammenheng kan oppleves som belastende. En rektor beskriver:

Det var fint å kunne tilby undervisning på skolen til sårbare elever. Mange elever hos oss har benyttet seg av dette tilbudet. Men, de elevene som fra før er redde for å være annerledes ville ikke komme. Dette er veldig uheldig. Vi fikk altså ikke fulgt opp en del av de elevene som absolutt skulle vært her. Dette var også en frustrasjon hos foresatte. Tilbudet er jo frivillig. (Rektor)

- Ombudene bekymrer seg videre for at mange elever som ellers er «tilpasningsdyktige» har fått det vanskelig i 2020 på grunn av at de har mistet sine faste rutiner og forutsigbarhet i hverdagen. De har ikke nødvendigvis automatisk blitt fanget opp fordi de ikke er definert som sårbare. Mange elever er også redde for å bli sett på som svake av voksne eller av medelever, vil ikke være til bry, og vil prøve å klare seg selv. Både elever og foresatte setter ord på dette.
- Henvendelsene fra barnetrinnet bærer preg av usikkerhet rundt hva man kan kreve av skolen i en så spesiell tid når barnet ikke er «sårbart nok». Mange forteller om skyldfølelse knyttet til å forårsake merarbeid for de ansatte, og at de påvirkes av å høre om lærere som er redde på jobb.

En mor til en førsteklasing fortalte på telefon:

Det er vanskelig å skulle være den som sier at barnet mitt trenger mer oppmerksomhet fra noen som er veldig slitne fra før.

- Vi opplever videre at skolene i stor grad har definert hvem de sårbare elevene er ut fra de voksnes blikk på eleven, og at skolenes prioriteringer ikke ble tilstrekkelig forankret i en barnets beste-vurdering iht barnekonvensjonens artikkel 3. Det har heller ikke blitt oppfordret tydelig nok til å forankre tiltak i en barnets beste-vurdering, eller tilbudt veiledning i dette.
- Vi minner om at mange barn og unge kan ha behov for tett oppfølging og kontakt selv om de ikke ser eller høres sårbare ut. Ved å knagge upopulære beslutninger på hensynet til en spesifikk gruppe barn åpner man samtidig opp for at det er legitimt å sette behovene deres opp mot andres behov. Dette kan unngås dersom avgjørelser i større grad forankres eksplisitt i barns lovfestede rettigheter fremfor i generelle bekymringer. En barnets beste-vurdering vil fremdeles prioritere barn med beskyttelsesbehov. De som ikke kan stå opp for seg selv skal få slippe å oppleve at «alle» har meninger om dem.

Alvorlig talt, disse barna blir vel forgrepet seg på i sommerferier og juleferier også uten at noen løfter en finger da!! Nei steng skolene, det er til det beste for alle akkurat nå!!
(Kommentar på Facebook etter nyhetssak om innføring av rødt nivå i november)

- Det var avmakt å spore blant en del foreldre til barn som blir mobbet på skolen. Enkelte satte ord på nærmest en maktesløshet over at oppmerksomheten og engasjementet for barn i vanskelige hjemmesituasjoner ikke alltid uttrykkes overfor barn i vanskelige skolesituasjoner på samme måte. Mange henvendelser bærer preg av sterke følelser, sinne og frustrasjon:

Jeg føler noen ganger man bryr seg mer om barn som blir slått hjemme enn barn som blir slått på skolen. (Far til 1. klassing)

Det er provoserende når det virker som at alle barn elsker å være på skolen. Alle vet jo at det ikke er sant. Skolevegringsproblematikken har tidoblet seg for oss.
(Mor til 6. klassing)

Psykososialt miljø

Et trygt og godt psykososialt miljø kjennetegnes ved at barn og unge kjenner på mange positive følelser overfor gruppa og hverandre: trygghetsfølelse, tilhørighetsfølelse, og VI-følelsen. Når VI-et ikke er sammen, mister det gradvis sin beskyttende effekt. Et sosialt fellesskap krever kontinuerlig vedlikehold for å kunne oppleves positivt for alle.

Under både hjemmeskole/-barnehage og inndeling i mindre grupper sier det seg selv at det blir krevende å drive dette vedlikeholdsarbeidet. Fellesskapet mister det man har til felles: hverandre, og det man gjør sammen.

Relasjonsarbeidet er skadelidende, elevene savner de fysiske møtene på tvers av trinn, på tvers av klasser og med lærerne sine. De digitale støttesystemene vi har bygd opp klarer ikke å erstatte dette. Konflikter mellom elevene er flyttet over på sosiale medier. (Rektor)

- Noen elever melder at ting har blitt mer «seriøst» og «tristere» i 2020. Det er mindre spontan humor og færre felles sosiale referanser utover at man er kollektivt rammet av en pandemi.
- Også ansatte i skolen kan fortelle om at mange elever har gått inn i en slags ventetilstand. En rektor beskriver det slik:

Det er rolig og hyggelig når elevene er på skolen, men vi opplever også noe apati. En gutt sa til meg: «Jeg vil sove, og stå opp når corona er over». Livet er litt på vent for mange.

- Sosiale medier er blitt mange barn og unges viktigste sosialiseringsarena og har erstattet det sosiale livet på skolen. Det merkes tydelig at skolens digitale kompetanse har vært svært mangelfull mange steder. Det tradisjonelle «nettvett»-fokuset på digitale krenkelser og utenforskap gjør at mange ansatte kommer til kort når det gjelder å løse konflikter som har flyttet seg over på sosiale medier. Ikke minst i forhold å knytte sammen klassekultur både i kohorter, på digital hjemmeskole, og i sosiale medier.
- På mellomtrinnet opplevde noen at mobbesaker og konflikter som oppsto på nett ble liggende omtrent uløst i løpet av hele nedstengingsperioden:

Skolen sa vi måtte melde saken til politiet fordi de ikke hadde kapasitet til å løse opp i sånne ting nå. (Far til jente som mottok trusler på Snapchat fra en gruppe medelever)

- Blant de yngste barna har det for noen vært krevende å resosialiseres etter en lang periode uten faste rammer og organisert lek. Det har kommet henvendelser fra foresatte til barn som engster seg for å inngå i fysisk lek og som trekker seg unna fellesskapet i frykt for smitte, men også barn som opplever medelever som mer voldsomme i lek enn ellers. Dette gjelder både skole og barnehage.
- I løpet av høsten 2020 kom det inn flere henvendelser som handlet om fysiske krenkelser på barnetrinnet. I disse henvendelsene skiller det seg ut flest FAU-representanter og foreldre som tar kontakt på vegne av en hel klasse eller et helt trinn.

Vi opplever at skolen gjør så godt de kan, men de sier det rett ut: de har ikke god nok kompetanse. Så sier de at de har søkt om hjelp hos noen som skal veilede lærerne, men på grunn av corona kan vi ikke forvente at det kommer noen inn og hjelper akkurat nå. Vi blir litt rådløse her. (Klassekontakt på 4. trinn)

Hei. Trenger veiledning om hvordan vi kan få skolen til å utvise eller flytte på et barn som spytter på andre med vilje. (Anonym henvendelse)

- Rektorer på ungdomstrinnet og videregående setter også ord på at de kan observere endringer i elevdynamikken:

Mange har også opplevd det å komme tilbake til skolen full tid som utfordrende. Flere strever med å finne tryggheten i klasserommet igjen, og flere kjenner på følelsen av å ikke høre til. (Rektor)

Når de «kommer tilbake» er de vel stille og må på en måte bli kjente med klassen/gruppa på nytt. Nå har det blitt en «vane» og overganger blir mindre krevende. Noen elever har tålt disse skiftene langt mindre enn andre. (Rektor)

- Elever forteller at de er slitne av stadige endringer og uforutsigbarhet i hverdagen, og dette har for mange redusert motivasjonen og økt stresset i skolehverdagen. Dette går igjen utover motivasjonen til å bidra positivt inn i klassemiljøet.

Jeg som mange andre er sliten av de konstante endringene i timeplan og måter å gjøre ting på, og det konstante kaoset. Det er til å bli sliten av. (Elevrådsrepresentant på ungdomstrinnet).

- Flere foreldre til elever som opplevde mobbing og krenkelser på skolen forteller at barnet fikk en «ro» under periodene med hjemmeskole, og at de opplevde et barn som spiste bedre, sov bedre og virket mer som seg selv.
- Da skolene gjenåpnet, var det foresatte som tok kontakt med spørsmål om man kunne kreve fortsatt hjemmeundervisning fordi barnet ikke ønsket å komme tilbake på skolen.
- En foresatt hadde et viktig perspektiv:

De sier at noen barn blomstret under hjemmeskole. Jeg tror ikke det er riktig uttrykk, i hvert fall for oss. Han hadde det mye bedre, ja, men det er jo fordi han visner på skolen av alt han utsettes for der. Ikke fordi det er så fantastisk for ham å sitte på rommet og jobbe med oppgaver.

Retten til medvirkning på gult og rødt nivå

Smittevernsarbeid har krevd mye tid og ressurser av skolene i 2020. Elever og elevråd som har vært i kontakt med ombudene forteller om frustrasjon rundt elevenes manglende involvering i skolens planlegging og gjennomføring av smittevernstiltak. Flere elever og elevråd har kommet med innspill til håndtering av smittevern på sine skoler, men noen har opplevd å bli møtt med liten forståelse eller å direkte bli avvist.

[...] og så sier rektor at jeg ikke har så mye jeg skulle ha sagt i forhold til hvordan de håndterer smittevern på skolen, siden jeg stort sett har hjemmeundervisning, men det er jo fordi jeg har en pappa i risikogruppen og ikke stoler på at ledelsen håndterer smittevern godt nok. (Elev på videregående)

- Noen elevråd har i samtaler med ombudene ytret en opplevelse av å ikke bli hørt eller møtt på en skikkelig måte. Disse forteller at de har gitt tilbakemelding til skoleledelsen som gjelder noen av skolens tiltak som elevene har opplevd som inngripende. Andre ser ikke meningen med å uttale seg om smittevern, og i samtale med et elevråd på barnetrinnet uttrykker elevene liten tro på egne forslag og ideer.

Vi har prøvd å ta det opp med ledelsen. Vi kommer med gode argumenter, men de hører ikke på oss. De setter alltid smittevern over våre behov. (Elevråd på videregående)

Jeg tror ikke vi barn kanskje har så mye vi skulle sagt om smitte og sånn, i hvert fall ikke på min skole. Jeg tror at hvis vi hadde kommet til dem og bare «hei, dere må gjøre ting annerledes», da hadde skolen ledd av oss. Liksom «hvem tror dere at dere er? Vil dere at hele skolen skal få korona eller?» (Elevrådsrepresentant på barnetrinnet)

- Elever har kjent på usikkerhet når det kommer til hvordan skolene har håndtert smittevern. Noen av disse har vært i kontakt med ombudene angående hvilke rettigheter de har når det gjelder å føle seg trygge på skolen.

Rødt nivå føles ikke trygt. Vi klarer ikke å holde avstand. (Elev på videregående)

- Noen rektorer melder at det har vært krevende i perioder å opptre som «smittevern-politi»:

Elever og ansatte opplever at smittevernregimet utfordrer måten vi vanligvis drifter skolen på. Vi er mer regelstyrt med tanke på viktigheten av å følge smittevernreglene, men prøver å ikke opptre som covid-19 politi. Vi ser hverandre sjeldnere, holder større avstand, er delt inn i kohorter, kantina er stengt, trinnsoner i friminutter, ettermiddagstilbudene på skolen er avlyst, tettere skodd mellom trinnene. (Rektor)

Det gjør noe negativt med miljøet at vi ansatte må være påpasselige med å minne elevene på avstand og smittevernregler [...] det har blitt noe negativt mas i stedet for hyggelig småprat og hilsen. (Rektor)

- Ombudene har fått henvendelser fra elever og elevråd som forteller om skoler som i ulike situasjoner har brukt pandemien som begrunnelse ved brudd på elevrettigheter. Ved ett tilfelle etablerte en skole kameraovervåkning med begrunnelse i smittevern. Ved en annen skole ble elever bortvist uten vedtak, med muntlig begrunnelse om at de brøt smittevernregler.
- Vi har i løpet av året fått henvendelser fra foresatte til barn med særskilte behov som opplever at reallokering av ressurser i forbindelse med smittevern rammer deres barn. Også her settes ord på at det er krevende å veie inn med egne bekymringer. Gjennomgående har de aller fleste stor respekt for at skolene har stått i en unntakstilstand, men for mange har det ført til at man kvier seg for å ta opp noe man ikke er fornøyd med.

Korona brukes som argument for absolutt alt de gjør nå og vi må bare godta det. Jeg vil ikke være kravstor, men han er ikke automatisk trygg på skolen bare fordi han går i en mindre gruppe. Samtidig skjønner jeg utrolig godt at det er krevende å drive skole nå. Jeg blir usikker på hvordan jeg skal gå fram. (Mor til 4. klassing)

- Vi ser at usikkerheten i forhold til hva man egentlig kan kreve av en skole i unntakstilstand også strekker seg inn i spørsmål som dreier seg om sosiale aktiviteter. Eksempler er vennegrupper, bursdager, leirskole, skoleball og klasseset. Det blir viktig at fellesskapende og morsomme aktiviteter gis høy prioritet når det åpnes opp for at dette blir mulig å gjennomføre igjen.

*Mange av oss glemmer at livet er mer enn
bare skole og tunge nyhetssendinger.*

Hana Mulalic, Leder i Elevorganisasjonen Oslo

Hvor går veien etter pandemien?

Covid-19 er blitt en del av alles historiefortelling. Også for ombudene har store deler av 2020 vært preget av koronarelaterte utfordringer og arbeidsoppgaver. Mange henvendelser til oss har båret preg av sterke følelser, og vi har forsøkt å veilede klokt og langsiktig. Vi har forståelse for at pandemien har satt mange systemer ut av spill. Det har vært et krevende år for alle.

Idet vi går inn i en mer normaltilstand har imidlertid ikke barn og unge mer tid å gi. Er det en tid det må kvalitetssikres trygg læring og lek i og gjennom fellesskapet for alle barn og unge, så er det nå. Det må jobbes systematisk og forebyggende i et langtidsperspektiv, med pandemien som en variabel heller enn en forklaring, og kritikk må ønskes velkommen. Utvikling skjer gjennom samskapning, ikke konsensus.

Vi ønsker å løfte frem noen universelle forbedringspunkter i forhold til hva dette bør innebære på systemnivå, fra et ombudsperspektiv:

- Det må sikres et bedre samspill mellom elever, lærere, ledere, fagstab og eiernivå i Oslo skolen, preget av dialog om det ikke-målbare i skolen. Elevene må oppleve at de involveres og at deres historier er viktige – også for direktørene og politikerne.
- “Laget til skolen” og “laget til eleven” bør defineres og gis konkret innhold, hjemlet i både skolens og skoleeiers plikter for elevenes rettigheter.
- Utdannings- og dannelsesmandatet er et kollektivt ansvar, og vi etterlyser enda tydeligere signaler om hvordan barn og unges beste skal ivaretas som et felles oppdrag. Elever og foresatte må være trygge på at de har systemet i ryggen.
- Hvis det fokuseres på *merkevarebygging* og på å fremstå som en *attraktiv tjenesteleverandør*, risikerer man på sikt at kvalitet sidestilles med gode tall på utvalgte måleparametere. Som ombud bekymrer vi oss for at avstanden mellom elev og etat øker hvis det legges for mye vekt på tjenesteleveranse og standardisering.

Elevenes opplevelse av skoleåret 2020

Som ombud er en av våre oppgaver å følge med på hvordan elevene har det, og hvordan elevenes rettigheter blir fulgt opp i Oslo. Elevstemmen er viktig, og derfor sendte vi ut en spørreundersøkelse til elevrådene ved samtlige ungdomsskoler og videregående skoler i Oslo. Ombudene er klar over at elevmedvirkning og elevenes stemmer rommer mer enn skolens elevråd, men tilbakemeldingene gir oss en forståelse av hvordan det har vært å drive elevrådsarbeid og å være elev i 2020.

Spørreundersøkelsen ble sendt ut i begynnelsen av januar 2021. Ombudene fikk tilbakemeldinger fra 18 elevråd (ca 1/3) på ungdomstrinnet og 26 (av 30) elevråd på videregående.

Vi stilte følgende spørsmål:

- Elever har flere rettigheter knyttet til å ha det trygt og godt, få god og tilpasset opplæring og til å bli lyttet til på skolen. Elevrettighetene gjelder også under en pandemi. Hvilken informasjon har dere fått om elevenes rettigheter i forrige skoleår?
- Hvordan organiserer dere elevrådsmøter?
- Hvordan er det å være klasserepresentant dette skoleåret?
- Hvordan arrangeres klassens time?
- Har dere gitt skolen noen råd forrige skoleår, og i så tilfelle hvilke?
- Har skolemiljøet blitt annerledes under pandemien? Hvis ja, kan dere si litt mer om hvordan?
- Er det andre ting du vil at vi skal vite om hvordan det har vært å være elev på din skole i 2020?

Funn fra undersøkelsen

- Svært få har fått informasjon om elevrettigheter fra skolen
- Det har vært vanskelig å få elevdemokratiet til å fungere
- Flere elevråd har ikke gitt råd til skoleledelsen
- Mange ønsker å være mer delaktige med tanke på smittevern
- Lav grad av medvirkning i faglige og organisatoriske beslutninger
- Det har vært vanskelig og belastende å være elevrådsrepresentant
- En hverdag i hjemmeskole og kohorter preger skolemiljøet
- Mindre motivasjon og deltakelse
- Bekymring for medelevers psykiske helse, motivasjon og læring

Elever på ungdomsskolene er jevnt over mer optimistiske, får mer støtte til elevrådsarbeid og skryter av lærerne.

Elever på videregående er mer pessimistiske og slitne, og virker å streve i større grad enn ungdomstrinnet

Spørsmål om elevrettigheter

- Svært få har fått informasjon om elevrettigheter fra skolen. På ungdomstrinnet sier 16 av 18 elevråd at de ikke har fått noe eller svært lite informasjon om elevers rettigheter, på videregående sier 17 av 26 elevråd det samme.
- 4 elevråd på videregående skole melder om at de ikke har fått noe informasjon om elevrettigheter fra skolen, men at de har fått informasjon fra eksterne. Her nevnes Elevorganisasjonen og elev- og lærlingombudet.
- 2 av elevrådene på videregående trinn løfter frem at de selv sitter på kompetansen om elevrettigheter, og at skolen har en mer rådgivende funksjon.
- Kun 2 av 18 elevråd på ungdomstrinnet og 4 av 26 elevråd på videregående skole melder at de har fått jevn og god informasjon om elevrettigheter av skolen. Av de 6 elevrådene som melder at de *har* fått jevn og god informasjon om elevrettigheter forteller 4 av disse om helt overordnede rettigheter som at de *har rett til undervisning og et mobbefritt og trygt skolemiljø, også under en pandemi* (Elevråd på ungdomstrinnet).
- Enkelte elevråd på både ungdomstrinn og videregående skole presiserer at de har fått lite informasjon om elevrettigheter, men at de har fått god informasjon om organiseringen av undervisning og mer praktiske forhold rundt hjemmeskole, vurderinger og smittevern.

Noen viktige spørsmål melder seg:

- Skolene har plikt til å informere elever og foresatte om rettigheter. Sikres det at dette gjøres?
- Skal det være elevens egen evne til å hevde rettighetene sine som er utslagsgivende for hvorvidt de blir oppfylt?

Ombudene opplever at noen elever står i et paradoks:

Vi har ikke fått direkte informasjon om rettighetene våre, men vi har blitt oppfordret til å ta dem i bruk. (Elevrådsrepresentant på videregående)

Vi har ikke blitt informert noe særlig om dette, [skolen] forventer at vi skal vite om dem fra før av. (Elevrådsrepresentant på ungdomstrinnet)

Om elevrådsarbeid og elevmedvirkning

Elever i norsk skole skal delta i beslutninger som gjelder deres egen læring. Elevene skal også delta aktivt i vurdering av eget arbeid, egen kompetanse og i sin egen faglige og sosiale utvikling. Opplæringsloven og Læreplanverket for Kunnskapsløftet gir rammer og føringer for elevmedvirkning som gjelder for all opplæring i alle fag (Udir.no).

Hvordan organiserer dere elevrådsmøter?

- På videregående holdes elevrådsmøter primært på digitale flater, eller en kombinasjonsløsning med oppmøte digitalt eller fysisk. For elevrådene som møter fysisk avhenger dette av gjeldende smitteverntiltak, men også at skolen legger til rette for at elevrådene får tilgang til å bruke skolens lokaler.
- På ungdomsskolene holdes også elevrådsmøter primært på digitale flater, men med varierende grad av suksess: *Vi har forsøkt å få til noe via Teams, dette har vært vanskelig siden flere av representantene ikke ønsker å delta* (Elevrådsleder på ungdomstrinnet). Enkelte elevråd melder også at det er skolens ledelse, inspektør eller miljølærer som kaller inn til elevrådsmøtene og slik holder i elevrådsarbeidet.
- Grunnet pandemien kan ikke elevrådsmøter gjennomføres i friminutt eller rett etter skoletid, da timeplaner varierer i enda større grad enn tidligere. Det er særlig elevrådene på videregående trinn som holder møtene på ettermiddags- eller kveldstid. Om elevrådsmøter holdes i skoletid, må elevrådsrepresentanter be om fritak fra (digital) undervisning for å kunne delta på elevrådsmøter. Dette resulterer i at flere elevråd gjennomfører langt færre møter enn ønskelig og at det sjeldent er godt oppmøte når møtene avholdes.

Hvordan er det å være klasserepresentant dette skoleåret?

Jeg er ganske sikker på at absolutt alle klasserepresentantene synes at det har vært vanskelig å være klasserepresentant dette skoleåret. Det er vanskelig å skulle representere elevene i klassen når du ikke får se alle fysisk. Man blir også veldig lei av å være på Teams hele tiden, så da er det også ekstra vanskelig å motivere seg til å sitte enda mer på Teams på elevrådsmøter. (Elevrådsleder ungdomsskole)

Elevrådsrepresentanter opplever at det er vanskelig å kommunisere med klassen, og at dette skyldes ulike timeplaner og kohorter, i kombinasjon med at elever i stor grad møtes på digitale flater. *Det har også blitt høyere terskel for å ta opp saker fra klassene* (Elevrådsrepresentant på videregående). Flere opplever også at det er vanskelig å snakke sammen innad i elevrådet, og at det er lite rom for gode diskusjoner. Det er også løftet frem bekymring om at viktige saker forsvinner i prosessene.

Flere elevrådsrepresentanter opplever det som belastende å være en del av elevrådet. Elever kjenner på en skuffelse da de ikke får arrangert sosiale tiltak og arrangementer. Flere kjenner ytterligere på et ansvar som elevrådsrepresentant, og synes det er vanskelig at de ikke «får levert». Elevrådene opplever at de sitter på en viktig oppgave, men at det er lite de får gjort.

Det har ikke vært så lett, man føler jo en ansvarlighet ovenfor de på skolen. Og når man ikke får fullført de samme arrangementene som før blir det skuffende for medelever på skolen. (Elevrådsleder på videregående)

Elever opplevde at motivasjonen for å drive elevrådsarbeid ble redusert eller forsvant (1) da de ikke kunne møtes fysisk eller finne tid i digitale flater, (2) fordi det var vanskelig å få gjennomslag i saker med så mye uforutsigbarhet rundt skoleåret, (3) fordi de ikke fikk gjennomføre arrangementer og (4) fordi de opplevde å ha liten makt eller påvirkningsmulighet.

Jeg tenker mange føler seg umotivert og at elevrådet har lite makt på skolen, og derfor ikke trer inn i rollen som representant og tillitsvalgt for å engasjere elevene for skolemiljøet. (Elevrådsleder på videregående skole)

Det føles ikke så virkefullt [å være klasserepresentant]. Vi får ikke arrangert eller kommet med tilbakemeldinger på så mye, og da blir oppgaven vår nærmest ubrukelig. (Elevrådsleder på ungdomstrinnet)

Har dere gitt skolen noen råd forrige skoleår, og i så tilfelle hvilke?

Vi ba skolen om å være tydeligere på hvorfor reglene var satt, slik at det skulle være lettere for elever å akseptere de. (Elevrådsleder på ungdomstrinnet)

Rådet som flest elevråd på både ungdomstrinn og videregående skole ga til skoleledelsen i 2020, var at elevene hadde en altfor stor arbeidsmengde ved hjemmeundervisning. Kombinasjonene av mange oppgaver og mange innleveringer ble løftet frem av flere.

Noen elevråd har også gitt råd rundt bruken av digitale plattformer og hvordan skolen kan legge opp undervisningen på en mindre monoton måte.

Elever ønsket lærere som var tilgjengelig i enda større grad ved digital undervisning.

Vi har bedt ledelsen om å si at lærerne må prøve å ha en så variert skoledag som mulig. Ikke bare sende oss masse spørsmål vi skal svare på Teams og så forlate møtet. (Elevrådsleder på videregående)

I elevrådsundersøkelsen, og i samtaler med elever, kommer det frem at flere elever opplever hjemmeskoleundervisning som å motta forelesninger hvor man deretter testes (gjennom oppgaver og innleveringer), fremfor å få muligheten til å være nysgjerrige, kreative og å undre seg både i fellesskap og som enkeltelev.

- På videregående skole har 3 elevråd gitt skolen råd om timeplan og prøveplan.
- 4 elevråd har gitt ledelsen råd om smittevern.
- De fleste elevrådene har gitt skolen råd i løpet av 2020, allikevel er det bekymringsverdig at 18 elevråd ikke har gitt skolen råd.

Skolemiljø i kohorter

Samtlige elevråd på både ungdomstrinnet og videregående løfter frem to ting når de beskriver hvordan skolemiljøet har endret seg under pandemien. De forteller om en hverdag i kohorter og om dalende motivasjon.

Fordelen med kohorter

Flere elever påpeker at det har vært positivt med kohortinndelinger, da noen av elevene har fått nye venner og bekjentskaper. Elevene i samme kohort får mulighet til å bli bedre kjent med hverandre, og opplever et fellesskap.

Forholdene med medelever har blitt styrket siden man møter dem oftere, da de er dine nærkontakter. (Elevrådsleder på videregående)

Elever på ungdomstrinnet opplever at lærerne er mer tilgjengelige når de er organisert i kohort:

Lærerne er mye nærmere oss, og vi begynner å virkelig kjenne hverandre. Jeg tror det handler om at vi alle er litt sårbare under denne tiden. (Elevråd på ungdomstrinnet)

Kohortens bakside

Flere påpeker at det er en utfordring når klassen er delt i kohorter, og elevene opplever klassen som en splittet enhet.

Jeg vil ikke si at skolemiljøet har endret seg så mye, men klassemiljøene har blitt ganske delt ettersom vi er delt i to kohorter. Det er ganske sosialt innad i kohorten, men som kohort og ikke klasse. (Elevråd på ungdomstrinnet)

Trinnene er svært adskilte, og elever som har venner på tvers av trinn får ikke mulighet til å møtes i skolesammenheng. Flere opplever det som krevende å kun være sammen med de samme menneskene i flere uker uten å møte andre utenfor kohorten.

Det er ikke like mye sosialisering, fordi klassene er skilt og mange har venner eller medelever som går i andre klasser. (Elevråd på ungdomstrinnet)

Kontakten mellom de forskjellige trinnene og klassene er ikke like sterk. (Elevrådsleder på videregående)

Mindre motivasjon

Elevene forteller om dalende motivasjon:

Det vanskelig å være motivert til å gå på skolen, mange sliter med å jobbe hjemmefra, og man mister så mye av det sosiale. (Elevråd på ungdomstrinnet)

Ett elevråd retter også en pekefinger mot de voksne i skoleverket;

Motivasjonen har falt utrolig mye, og det synes på alle elever. Man har mistet så utrolig mye tillit til de voksenansvarlige på skolen og høyere oppe. (Elevråd på ungdomstrinnet)

Elevene forteller at de tror at det *har blitt verre for enkelte elever som allerede fra før av sliter med å få venner på skolen* (Elevrådsleder på ungdomstrinnet), og at *elevene har mindre og mindre motivasjon til å ta kontakt med både lærere og medelever* (Elevrådsleder på videregående).

Vanskeligere for elevene på videregående?

I svarene ombudene har fått fra ungdomsskolene kan man finne spor av optimisme, og flere løfter også frem fordelene med en skolehverdag i kohorter.

På videregående trinn bærer svarene et preg av å være langt mer pessimistiske. Elevene beskriver et skolemiljø som i stor grad har endret seg til det verre. En forteller at *det er vanskelig å være elev nå* (Elevrådsleder på videregående), og en annen påpeker at *alle er generelt mer triste* (Elevrådsleder på videregående). Elevene opplever at:

Man ser at elevene som en helhet har det verre. Motivasjonen er nede og en god del begynner å falle fra. De aller fleste sliter med skolen nå.

Jeg ser at stadig flere blir litt ensomme med på tanke på at alle ikke kan være sammen med sine venner.

Mange klarer ikke å jobbe hjemme på lik linje som på skolen og mer skolearbeid gjør elevene sin dag enda verre.

[...] man møtes og snakkes mindre og er heller opptatt av seg og sine.

Jeg personlig er redd flere faller utenfor det sosiale og skolemessige.

Mange får ikke den hjelpen man pleide å kunne få ved å ha en direkte samtale med læreren.

Elevene på videregående skole er de som har mottatt mest hjemmeundervisning i Oslo. Det er neppe tilfeldig at det er denne gruppen som også rapporterer om mindre motivasjon og mer ensomhet.

Dette reiser noen spørsmål:

- Hva slags oppfølging har de videregående skolene fått i løpet av 2020?
- Hva rapporterer ansatte og skoleledere fra videregående skole? Hva ser de?

«Er det andre ting du vil at vi skal vite om hvordan det har vært å være elev på din skole i 2020?»

Ungdomstrinnet oppsummert

- Mange skryter av lærerne
- Hjemmeskole har vært krevende
- Motivasjon og arbeidsmoral har gått ned
- Elever havner bakpå og stresser
- Elever sitter lenge med skolearbeid og er slitne
- Halv dag hjemme og halv dag på skole oppleves som en krevende ordning
- Utydelige skifter i timeplan
- Vanskelig å nå gjennom med saker da ledelsen har mye å gjøre

Som dere sikkert kan tenke dere til, har det vært ganske stressende og ensomt til tider. Man vet liksom ikke hvor man skal gjøre av seg, og siden alt har gått veldig i ett med tanke på at vi har vært så mye hjemme, kan man føle seg litt tom. På den andre siden har lærerne vært veldig flinke til å tilpasse seg og undervisningen til restriksjonene og situasjonen.

Under pandemien har de flestes motivasjon og arbeidsmoral gått betydelig ned. Vi jobber ikke, og dermed lærer ikke like godt som før. Noe som har vært vanskelig for oss alle. Lærerne har allikevel vært eksepsjonelt flinke til å motivere, samtidig som de har vist forståelse for manglende arbeidsvilje. Noe jeg og mange andre elever setter stor pris på.

[Det har vært] vanskelig å nå gjennom med saker, da ledelsen har mye å gjøre.

«Er det andre ting du vil at vi skal vite om hvordan det har vært å være elev på din skole i 2020?»

Videregående oppsummert

- Elevene har ikke fått timetallet de skal ha
- Krav om oppmøte for elever som bor med familie i risikogruppe oppleves som vanskelig
- Elever har mistet mye undervisning
- Krevende å ha undervisning og full timeplan hjemme
- Vanskelig å forholde seg til oppgaver og prøver
- Elever sliter med motivasjon og psykisk helse
- Elever føler seg uforberedt og bekymrer seg for prøver
- Det oppleves vanskelig å stille læreren spørsmål over nett
- Skoleåret har vært tøft for mange

Jeg vet veldig godt at det er utrolig mange elever som bor med folk i risikogruppe og derfor har vært hjemme en del. Jeg personlig er en med mange i risikogruppe hjemme så jeg har villet være hjemme. Det som har vært utfordrende er at skolen tvinger elevene i mange av fagene til å møte opp, noe som er svært urovekkende for mange.

Før pandemien var det mulig å gå opp til en lærer og spørre og fagrelaterte ting. Nå så prøver man å gjøre det over nett, men det er ikke det samme. Mange mener at det var lettere å kunne spørre lærere direkte spørsmål under undervisningen enn det er over nett.

Det burde være mindre innleveringer. Elever føler på mye press når de i tillegg må levere store innleveringer til timen, lærestoffet selv og ha andre viktige vurderinger. dette er jo ikke i nærheten til å være for elevens beste.

Jeg syntes at det er bra at skolen har holdt klassene sammen istedenfor å splitte de, situasjonen hadde vært mye verre da i og med at vi ikke er så godt kjent enda.

Rektorenes blikk på elevmedvirkning

Rektors stemme supplerte svarene fra elevrådene, og trakk også frem gode eksempler fra egen skole. 34 rektorer fra ungdomstrinnet og videregående skole besvarte spørsmålene våre.

Vi stilte følgende spørsmål:

1. På hvilken måte har skolen jobbet med elevmedvirkning og elevdemokrati i 2020?
2. Hvordan sikrer skolen at elevene kjenner til sine rettigheter?
3. Opplever du at skolemiljøet har forandret seg under pandemien? Utdyp gjerne.
4. Hva må til for at elevers rettigheter ivaretas enda bedre fremover, slik du ser det?

Funn fra undersøkelsen

- Lovverk som ivaretar elevrettigheter er godt, men skolene mangler eller jobber med å få bedre struktur og rutine. Etterspør felles veiledere og plan fra sentralt hold (styringsdialog)
- Beskriver primært elevrådenes arbeid som bidrag til det sosiale
- Ser muligheter for å styrke elevers rettigheter gjennom fagfornyelsens (LK20) fokus
- Flere planlegger for å inkludere elevstemmen i større grad i faglig læring.
- Bekymring for faglig innsats og elevenes kompetanse
- Bekymring for elevenes psykiske helse og fellesskapsfølelse
- Bekymring for elevers liv på sosiale medier. Skolen har mindre oversikt over hva som *faktisk* rører seg i elevgruppa

Det er mye godt arbeid som gjøres og planlegges

[For at elevrettigheter skal ivaretas enda bedre] må vi klappe frem og vise frem aktive elever som kommer med forslag. Vise fra ledelsen og lærerne at vi lytter til elevene og deres forslag – og gjør noe med det de etterspør. Elevene må oppleve at det nytter - det har en hensikt. De må gis ansvar og tillit til at de kan gjennomføre opplegg de etterspør. Jeg samler hvert trinns elevrepresentanter til lyttesamtaler, dette har ikke latt seg gjøre jevnlig siste halvåret. Det har fungert veldig godt før pandemien og jeg vil utvikle dette videre.

Jeg mener at alt som er viktig bør være planlagt for og nedfelt i en struktur. For eksempel tror jeg at fagene samfunnsfag og KRLE i årsplanene har stort potensiale til å i enda større grad ivareta temaene demokrati, medbestemmelse, rettigheter og plikter. Tidligere hadde mange skoler egen tid i for eksempel klassens time som ofte ble brukt til elevdemokrati og elevmedvirkning ut over det som lærerne legger til rette for i fagene sine. Det virker på meg som om elevene har relativt gode rettigheter sett gjennom læreplaner, opplæringslova, forskrift til opplæringslova og forskrift til miljørettet helsevern. En kombinasjon av at gjeldende rettigheter overholdes på enkeltskoler og at det blir sett på som et viktig tema å snakke med elevene om som eget tema mener jeg vil være fornuftig. Min opplevelse er at dette er temaer som både elever og lærere er opptatt av.

Elevmedbestemmelse har fått større plass i skolens strategiske plan. Da tenker jeg spesielt på at elevene nå er med i planlegging av læring. Gjennom elevkspertrollen får vi elevene mer aktivt med. Vi har også fått elevenes stemme ytterligere på agendaen og inn i læringsarbeidet. Tidligere var elevstemmen sentral mot sosial læring, og mindre mot faglig læring. Faglig læring da de har fått mene mye om eventuelt arbeidsmetoder og vurdering. Dette har vært for tilfeldig, men nå SKAL det med.

DEL 3

OM OMBUDENE

Om elev- og lærlingombudet

Ombudet skal være organisert som en egen enhet og utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen.

Nytt elev- og lærlingombud

Sofie Haug Changezi overtok 1. oktober 2020 stillingen som elev- og lærlingombud etter Melinda Jørgensen som fratrådte 1. juli 2020. Sofie har mastergrad i Philosophy in Comparative and International Education ved Universitetet i Oslo og forskerutdanning i pedagogikk. Sofie kom fra stilling som rådgiver ved Hellerud videregående skole.

Administrativt

Ombudet er ansatt for seks år på åremål og har én stillingsressurs i 100% stilling, og har eget budsjett og koststed. Personaloppfølging og økonomiskadministrativ oppfølging, herunder regnskapsføring og budsjettering, ivaretas av Bystyrets sekretariat. Ordføreren i Oslo har oppfølgingsansvaret. Ombudet har kontorplass på Rådhuset i Oslo.

Anbefalinger

- Som offentlig aktør i fagopplæringen bør kommunen i større grad aktivt sikre at lærlinger har et godt læringsmiljø i bedriften.
- Utdanningsetaten må styrke sin tilgjengelighet for lærlingene.
- Utdanningsetaten må i større grad sørge for at den enkelte lærling kjenner til sin fagveileder.
- Utdanningsetaten må sørge for at ikke kun lærebedriftens stemme blir hørt ved årlig rapportering, men at etaten er den aktive part i samtidig å innhente tilbakemelding fra den enkelte lærling.

Henverdeler

Elev- og lærerombudet beavarte 257 henvendeler i 2020⁶

Eksempler på spørsmål fra henvendelsene fra/om elever på videregående:

- Vi har klaget på smittevernhandteringen på skolen, men ledelsen er ikke interessert i å snakke med oss. Hvordan kan vi gå videre med dette?
- Jeg er psykisk syk og strever skikkelig, men skolen tror ikke på meg uten at jeg gi dokumentasjon på det. Hva kan jeg gjøre?
- Jeg har dysleksi og får ingen tilrettelegging for dette på skolen. Er det vanlig?
- Jeg har fått fravær på hjemmeskole selv om jeg har vært til stede. Skolen vil ikke fjerne fraværet. Hva kan jeg gjøre?
- Som elevrådsleder er jeg redd for at elevene på skolen ikke får nok timer i fagene i år. Hvordan kan jeg følge opp dette?
- Kan ledelsen legge opp timeplanen akkurat slik de vil? Jeg rekker ikke å komme fra hjemmeundervisning til skolen på tiden de har satt av. Kan de gi meg forsentkomming da?
- Skolen tar ikke hensyn til at jeg har behov for fjernundervisning, på tross av at dette står i sakkyndig vurdering. Har du noen råd?
- Hvordan går man frem når undervisningen er så dårlig at elevene ikke får lært det de skal?
- Jeg fikk NG i adferd til halvårsvurderingen, men har ikke fått noe skriftlig advarsel. Telles den da, eller har jeg krav på skriftlig advarsel om nedsatt?
- Datteren min er skolevegner. Hva gjør vi når vi opplever at hun ikke får skikkelig oppfølging eller tilrettelegging? Hva kan jeg forvente av skolen?
- Kan skolen si at de ikke vil ha en elev basert på dårlig oppførsel for to år siden? Hvem bestemmer om han skal få gå der eller ikke når det ikke avhenger av karakterene?
- Kan en foresatt ha rett til innsyn i hva som foregår på skolen når eleven ikke ønsker at den foresatte skal ha det?

Ombudets erfaringer fra henvendelsene

Henvendelser fra elever på videregående skole adresseres i hovedsak i ombudenes felles årsmelding.

Ombudet ønsker å påpeke at flere av henvendelsene inneholder et fellestrekk; elever eller foresatte opplever at de ikke blir hørt, forstått og møtt av skolen. Elev- og lærlingombudet har fått flere henvendelser om klage på undervisning og manglende tilrettelegging:

- Både elever og foresatte hva henvendt seg til ombudet for å få råd om hvordan de kan gå frem for å klage på undervisning av dårlig kvalitet. De fleste som adresserer denne tematikken har allerede klaget til skolens ledelse, men opplever at klagen ikke tas hensyn til. Elever og foresatte utviser forståelse for at en slik klagesak også blir en personalsak. Det oppleves som frustrerende å ikke få tilbakemelding fra ledelsen på om det er satt i gang tiltak, eller at man ikke opplever forbedring over tid.

Flere elever i klassen går nå til privatlærer for å lære seg spansk. Vi har klagt til ledelsen mange ganger, men det skjer ikke noe som helst. (Elev på videregående)

- Elever opplever manglende tilrettelegging ved lærevansker og ved behov for spesialundervisning. I tillegg har elev- og lærlingombudet fått henvendelser fra elever som opplever manglende tilrettelegging ved psykisk sykdom.
- Foresatte til elever på videregående trinn kontakter ombudet for å få støtte og veiledning. De opplever at de må *ta en kamp for barnet [sitt] som ikke orker det selv* (far til elev på videregående). Dette omhandler ofte elever som har behov for tilrettelegging. Foresatte opplever frustrasjon rundt skoler som kommer til kort i møte med elevens behov eller som av foresatte oppleves å ha «gitt opp» barnet deres.

Jeg føler at jeg er en mamma som står der og brøler i skogen for barnet mitt uten at noen hører meg. (Mor til elev videregående)

⁶ I perioden juli - september 2020 var stillingen ubesatt i påvente av nytt elev- og lærlingombud

Henvendelser fra lærlinger:

- Jeg er permittert, men sjefen ber meg stadig på kort varsel om å komme på jobb for å jobbe enkelttimer. Er det lov?
- Sjefen min skriker alltid til meg. Jeg vet at han er stressa på grunn av koronapandemien, men det kan vel ikke være greit for det?
- Bedriften sier at jeg er treig. Jeg er redd for å bli sagt opp. Har du noen råd?
- Lærebedriften legger opp dagen slik at jeg ikke får tid til å skrivelogg. Kan de det?
- Kan sjefen min be meg om å sykemelde meg?
- Hva gjør jeg når han som skal gi meg opplæring alltid er kjip mot meg?
- Det er ingen som veileder meg eller sjekker hva jeg gjør i løpet av en arbeidsdag. Sjefen ber meg bare om å ta et bilde av hva jeg har gjort og så sende disse til han, men jeg hører jo aldri tilbake fra han allikevel. Har du noen råd?
- Jeg opplever at veldig lite av det jeg gjør på jobben har relevans for fagprøven. Nå er jeg redd for at jeg ikke vil bestå, og bruker mye av fritiden min på dette. Har du råd?
- Har jeg krav på lønn som ufaglært arbeider når jeg jobber overtid som lærling?
- Jeg er alenemor til en 3-åring. For å få dagene mine til å gå opp kan jeg kun ha tidligvakter. Hvor langt er arbeidsgiver pliktet til å tilrettelegge?
- Har jeg noen rettigheter i forbindelse med reisevei? Jeg er 16 år og har fått en reisetid på 4 timer og 45 minutter t/r jobb hver dag.

Ombudets erfaringer fra henvendelsene

- En stor andel av henvendelsene fra lærlingene omhandler spørsmål som både kan og burde vært tydelig avklart av lærebedriften. Dette kan være spørsmål som omhandler usikkerhet rundt kontrakter eller den faglige oppfølgingen.
- Flere lærlinger ønsker å stille spørsmål til ombudet i stedet for sjefen sin når de har spørsmål av faglig, praktisk eller organisatorisk art.
- Etter opplæringslova § 4-4 skal lærebedriften skape «eit godt arbeids- og læremiljø.» Gjennom arbeidsmiljøloven § 4-3 skal lærlingene sikres et arbeidsmiljø der deres integritet og verdighet ivaretas og der de ikke utsettes for trakassering eller annen utilbørlig opptreden. Elev- og lærlingombudet har fått flere henvendelser fra lærlinger som har det vanskelig på jobb fordi de opplever å ikke ha et godt arbeids- og læremiljø. Lærlingene som kontakter ombudet opplever å ikke bli skikkelig behandlet. Disse lærlingene føler seg ofte alene og vet ikke hvem de kan snakke med i lærebedriften eller i etaten.

Hvordan har lærlingene i Oslo det?

I Lærlingundersøkelsen 2020⁷ rapporterer lærlingene i Oslo følgende

- 67.4 % av lærlingene i Oslo er fornøyd med opplæringen de får på arbeidsplassen.
- 13.4 % av lærlingene i Oslo rapporterer at de i liten grad lærer de de skal etter læreplanen.
- Selv om de fleste lærlingene trives godt, kommer det fram i Lærlingundersøkelsen 2020 at ca. 21 % av lærlingene i Oslo «trives i liten grad» eller trives «verken eller» på arbeidsplassen sin.
- Hver femte lærling i Oslo (21.54%) melder at de har blitt mobbet på arbeidsplassen de siste månedene.

Håndtering av korona-krisen for lærlinger

- 731 lærlinger (ca 20%) ble permittert i Oslo i dagene etter nedstengingen våren 2020. Det var særlig lærlinger i kokk- og servitørfagene og frisørfaget som ble permittert. Ved den «andre bølgen» mot slutten av året opplevde over 200 lærlinger i kokk- og servitørfagene en ny runde med permitteringer⁸.
- Tiden med nedstenging og omfattende permitteringer gikk særlig utover lærlinger i kokk- og servitørfagene. Permitterte lærlinger fikk tilbud om alternativ opplæring⁹ for å unngå avbrudd i opplæringen og forlenget læretid.
- Lærlinger som ble hardest rammet av omfattende permitteringer hadde rett på lønnskompensasjon fra NAV, men NAV hadde et stort etterslep av saker og lærlinger fikk lenge kun utbetalt forskudd på dagpenger.
- Flere lærlinger ble overlatt til seg selv i permitteringstiden, mens noen fikk tilbud om veiledning og relevante oppgaver fra opplæringskontorene.
- Noen lærlinger har i perioder måttet ha hjemmekontor og har dermed opplevd uregelmessigheter i sin opplæring sammenlignet med et normalår.¹⁰
- Ombudet etterlyste systemer for å sikre lærlingenes læringsutbytte i tiden hjemme. Utdanningsetaten hadde kurs for opplæringskontorer om digital undervisning i mai, halvannen måned etter nedstengningen.

- Utdanningsdirektoratet har gitt dispensasjon slik at lærlinger som er faglig forberedt kan gå opp til fag- eller svenneprøve til tross for at de ikke har fullført læretiden.
- Korona- pandemien har slått svært ulikt ut også for lærlingene. I intervjuer med lærlingene forteller de fleste om en læretid som er tilnærmet normal, med unntak av smittevern hensyn. Enkelte lærlinger har derimot opplevd negative endringer i sin hverdag. To sitater viser bredden i opplevelsene:

Det er ingen endring i miljøet i lærebedriften under pandemien. Vi har det bra på jobb, både faglig og sosialt. Den eneste endringen er at vi går med munnbindet klart på haken. (Lærling)

«Jeg trivdes i begynnelsen, men etter pandemien har stemningen skiftet helt. Det er kjefting, trusler og latterliggjøring. I tillegg har vi hatt helt umenneskelig arbeidsbyrde fordi restauranten ønsker å drive som før pandemien, men ikke henter inn tilstrekkelig med kokker som fortsatt er permitterte. Restauranten har nærmest vært driftet av lærlinger siden de åpnet dørene igjen. Resultatet er at jeg er utslitt, og gruer meg voldsomt til å gå på jobb. Jeg tørr ikke å ta det opp med sjefen min, fordi det er han som trakasserer meg». (Lærling)

Mobbing i lærebedriftene

I *Opplæringsloven § 1-1* står det at «Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

I *Arbeidsmiljøloven §4-1. Generelle krav til arbeidsmiljøet* står det at «Arbeidsmiljøet i virksomheten skal være fullt forsvarlig ut fra en enkeltvis og samlet vurdering av faktorer i arbeidsmiljøet som kan innvirke på arbeidstakernes fysiske og psykiske helse og velferd».¹¹ Arbeidstilsynet påpeker at «Arbeidsmiljøloven forbyr

⁷ I 2020 hadde lærlingundersøkelsen en svarprosent på 43,3 %.

⁸ Tall fra avdeling for fagopplæring Utdanningsetaten

⁹ <https://aktuelt.osloskolen.no/fagopplaring-i-oslo/kurs-for-permitterte-kokklarlinger/>

¹⁰ Informasjon fra avdeling for fagopplæring Utdanningsetaten

¹¹ Lovdata.no. Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.

trakassering og annen utilbørlig opptreden på arbeidsplassen. Selv om arbeidsmiljøloven ikke benytter mobbing som begrep, faller denne type atferd inn under atferd som loven forbyr»¹².

- Fra lærlingundersøkelsen 2020 rapporterer hver femte lærling i Oslo (21,54%) at de har blitt mobbet på arbeidsplassen de siste månedene¹³. Selv om svarprosenten i Lærlingundersøkelsen ikke er høy (43.3 % = 692 lærlinger), er det allikevel urovekkende at 21, 54% rapporterer at de har blitt mobbet. Besvarelsene spenner fra «en sjelden gang» (15.76%) til «flere ganger i uken» (1.7%). Lærlingene rapporterer i 59.18% av tilfellene at det var «annen kollega» som mobbet.
- Utdanningsetaten kommenterer opplysningene fra lærlingundersøkelsen med at noen av de rapporterte tilfellene også kan ha funnet sted utenfor lærebedriften, som for eksempel av kunder eller arbeidstakere i andre bedrifter, slik det kan være for lærlinger som jobber på en byggeplass¹⁴.
- Elev- og lærlingombudet får en rekke henvendelser fra lærlinger som ikke har det bra i lærebedriften. Noen opplever å bli mobbet eller trakassert av kollegaer eller av sjefen. Flere av disse lærlingene ender opp med å sykemelde seg.

Sjefen kommer stort sett innom en gang i løpet av dagen. Han kaller oss helt absurde ting, men når vi har tatt det opp med han, sier han alltid bare at han tuller. Det er ikke tull i det hele tatt! Han ville jo aldri i livet sagt de samme tingene til andre i bedriften. Hver dag gruer jeg meg skikkelig til han skal komme innom og kjenner at jeg er helt utmattet når han drar. Heldigvis har han alltid dårlig tid. (Lærling)

¹² <https://www.arbeidstilsynet.no/tema/mobbing/>

¹³ Lærlingundersøkelsen 2020

¹⁴ Korrespondanse. Avdeling for fagopplæring, Utdanningsetaten

Får jeg den opplæringen jeg skal ha?

- Ombudet får flere henvendelser fra lærlinger som er usikre på om de får den opplæringen de skal ha for å bestå fagprøven. Flere er bekymret for at manglende eller dårlig veiledning i lærebedriften vil føre til at de ikke består.
- Lærlinger som kontakter ombudet opplever at de gjør andre arbeidsoppgaver enn det som er relevant for faget. Under koronapandemien har også enkelte lærlinger meldt at mye av arbeidsdagen går til smittevernhandtering.

Jeg er litt usikker på om jeg får den opplæringen jeg trenger i bedriften jeg er i nå. Jeg har flere lærlingevenner som snakker om oppgaver de må gjøre, men jeg har enda ikke fått en eneste oppgave. De arbeidsoppgavene jeg blir satt til å gjøre har ikke noe å gjøre med faget mitt. Jeg er usikker på hva jeg skal gjøre fremover og hvordan jeg skal klare fagbrevet hvis dette fortsetter sånn som det gjør nå. (Lærling)

- Lærlinger bruker fritiden på å ta igjen det de ikke har lært i lærebedriften i løpet av arbeidsdagen. De forsøker på egen hånd å lese seg opp på kompetansemål de skulle ha fått praksiserfaring og veiledning i. Flere forteller at loggføring og annen skriftlig dokumentasjon av arbeidsdagen gjøres på kveldstid. Både arbeid og opplæring av lærlingen skal skje innenfor vanlig arbeidstid jf. opplæringsloven § 4-4. Ikke alle sjefer eller instruktører er klar over dette. Det er viktig å sikre at lærlingen får nok tid på jobb til å bli god i faget sitt.

Jeg har følt meg lite veiledet i perioder og møtt mye motstand i form av at jeg ikke lærer det jeg blir testet i på selve fagprøven, men får heller andre arbeidsoppgaver som relaterer til bedriften. Som følge av dette har jeg måtte arbeide utover arbeidstiden min for å forsøke å lære det jeg skal kunne. (Lærling)

- Ombudet har fått henvendelser fra lærlinger som virker å være overlatt helt til seg selv, med minimal kontakt med veilederen eller andre kollegaer i bedriften.

Vi er to lærlinger som holder butikken åpen, det er ingen andre i bedriften som jobber der. Veilederen jobber i samme kjede, men i en annen butikk, så hun ser vi nesten aldri. Føles noen ganger som at vi er to venninner som har åpnet butikk sammen. Vi kaller den bare for TLS; «The Lærling Shop». (Lærling)

-
- Utdanningsetaten presiserer at lærlingene er arbeidstakere i lærebedriften, og deres arbeids- og læringsmiljø er bedriftens ansvar. Utdanningsetaten har likevel et ansvar for å veilede bedriftene i deres opplæring av lærlinger. I elev- og lærlingombudets årsrapport 2019 ble det løftet frem behovet for tettere oppfølging av lærlingene og dette står seg fremdeles:

Lied-utvalget peker på at lærlinger trenger tettere oppfølging fra skole og fylkeskommune for bedre å kunne gjennomføre læretida si. Lærebedriftene har en sentral rolle i å gi opplæring på videregående nivå. Kvalitetssikring av opplæring i bedrift har vært en særlig svakhet i dagens system. Det er lite systematisk kunnskap om bedriftsdelen av opplæringen og hvor godt den fungerer. Fylkeskommunene må i større grad jobbe for å følge opp lærebedriftenes opplæringsansvar.¹⁵

- Alle lærebedrifter bekrefter i sin årlige lovbestemte rapport til Utdanningsetaten at de har "rutiner for å skape et godt arbeids- og læringsmiljø". Kun bedrifter som gir avvikende svar følges opp.
- Lærlingundersøkelsen er lærlingenes mulighet til å rapportere om hvordan de har det i lærebedriften. Informasjonen i Lærlingundersøkelsen avdekker ikke enkeltbedrifters oppfølging av lærlinger. Det er derfor ingen systematisk avdekking av arbeids- og læringsmiljø slik det oppleves av lærlingen.

Hvor henvender jeg meg?

- Noen lærlinger føler seg alene når problemer oppstår og vet ikke hvor de skal henvende seg.
- Utdanningsetaten må sørge for at det blir lavere terskel for lærlinger å ta kontakt. Hver enkelt lærling bør i større grad gjøres kjent med sin fagveileder i Utdanningsetaten. Av de 11 lærlingene ombudet intervjuet var det kun 2 av disse som kjente til veilederen sin i Utdanningsetaten.
- Utdanningsetaten inviterer lærlingene til to lærlingesamlinger i løpet av læretiden. De besøker også lærebedriften i den grad ressursene tillater det og følger opp innrapporterte avvik. Utdanningsetatens ansvar for lærlinger og

¹⁵ Elev- og lærlingombudets årsrapport 2019

lærebedrifter framgår av opplæringsloven §§ 4-3, 4-5, 4-6 og 4-8. Selv om Utdanningsetaten følger lovens minstekrav, har lærlingene behov for enda tettere oppfølging fra kommunens side.

- Utdanningsetaten har opplevd at det kan være en utfordring å få kontakt med lærlinger, og å sørge for at informasjon når frem. 53 % av de nye lærekontraktene i 2020 ble inngått med Oslo-ungdom, men 47 % kom fra andre fylker.¹⁶
- Oslo kommune har vært pådriver i utvikling av en app i samarbeid med Vigo IKS (vigo.no). Blant formålene med denne appen er å sikre mer enhetlig og enklere informasjonsutveksling og kommunikasjon mellom etaten og den enkelte lærling. Denne appen skal også inneholde oversikt over blant annet møtekalender, kontrakter og annen informasjon som er aktuell under lærlingetiden. Testversjonen av denne appen skal være klar sommeren 2021. Ombudet ser positivt på dette grepet.

¹⁶ Korrespondanse. Avdeling for fagopplæring, Utdanningsetaten

Om mobbeombudet

Ombudet er uavhengig av politiske og administrative myndigheter, og skal være et lavterskeltilbud for barn og unge i barnehager og skoler i Oslo. Kjerstin Owren er mobbeombud i Oslo og startet i stillingen 01.06.2017.

Administrativt

Ombudet er ansatt for seks år på åremål og har én stillingsressurs i 100% stilling, og har eget budsjett og koststed. Personaloppfølging og økonomiskadministrativ oppfølging, herunder regnskapsføring og budsjettering, ivaretas av Bystyrets sekretariat. Ordføreren i Oslo har oppfølgingsansvaret. Ombudet har kontorplass på Rådhuset i Oslo.

Det ble utlyst en stilling til en rådgiverressurs våren 2020. Denne måtte trekkes tilbake da det underveis skulle innstilles et nytt elev- og lærlingombud, og det ble viktig å involvere det nye ombudet i prosessen med å vurdere ombudskapasiteten i Oslo.

Ombudet har i 2020 jobbet ut fra følgende mål:

1. Overordnet mål: Ombudet skal tydelig formidle og praktisere et helhetlig syn på barns og unge og deres rett til og behov for et trygt og godt helse-, trivsels- og læringsfremmende oppvekstmiljø. Også i en unntakstilstand.
2. Individnivå: Ombudet skal i henhold til mandatet arbeide for barnehagebarns og elevers rett til et trygt og godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel, lek og læring, og gir dem mulighet til å oppleve sosial tilhørighet. Ombudet skal arbeide mot alle former for mobbing, krenkelser, trakassering og diskriminering av barnehagebarn og elever i Oslo, og skal være et lavterskeltilbud som kan kontaktes av elever og foresatte i vanskelige enkeltsaker.
3. Skole/barnehagenivå: Ombudet veileder og rådgir i enkeltsaker og går i dialog med barnehager og skoler i ulike typer saker som handler om psykososialt miljø. Samtidig

skal ombudet melde videre oppover i systemet om bekymringer og utfordringer. Ombudet skal være en informasjonsressurs for ansatte i barnehage- og skolesektor om retten til et trygt og godt psykososialt miljø.

4. Systemnivå: Ombudet samarbeider med skole- og barnehageeier, både privat og offentlig, og skal også melde bekymringer til dem i både enkeltsaker og på generelt grunnlag. Samarbeidet organiseres gjennom kontaktmøter, og gjennom direkte kontakt i alvorlige saker eller aktuelle problemstillinger.

Anbefalinger:

- Tettere og mer systematisk oppfølging av skolenes arbeid for trygt og godt psykososialt miljø, inkludert det digitale fellesskapet
- Bedre sikring av privatskolenes tolkning og praktisering av lovverket
- Tydeligere skiller mellom skole-/barnehageeiers plikter og PPTs plikter
- Kompetansehevingstilbud for barnehagstyrere om ny barnehagemiljølov
- Erstatte Partnerskap mot mobbing med et barnekonvensjonsforankret alternativ hvor barn og unge kan medvirke i større grad

Eksempler på spørsmål fra henvendelsene

Fra elever/foresatte:

- Gjelder kapittel 9A når skolene er stengt/på rødt nivå?
- Barnet mitt er plassert i en kohort uten nære venner, har vi rett til å be om bytte?
- Barnet mitt er plassert i en kohort alene, hvilke rettigheter gjelder?
- Barnet mitt er ensomt, kan vi be skolen organisere koronavennlige lekegrupper på fritiden?
- Skolen ønsker å flytte barnet mitt til en annen klasse/skole, hvilke rettigheter gjelder?
- Barnet mitt har blitt holdt så det gjorde vondt eller ropt/snakket strengt til på en skremmende måte av en voksen. Hvilke rettigheter gjelder?
- Kan vi anmelde skolen for å la krenkelser skje mot barnet vårt?
- Skolen har meldt oss til barnevernet fordi barnet vårt ikke vil komme på skolen/i barnehagen. Hvilke rettigheter gjelder, og hva vil barnevernet gjøre?
- Jeg vil melde en sak til Fylkesmannen/Statsforvalteren men er redd for at situasjonen blir verre for barnet vårt da. Har du noen råd?
- Jeg bekymrer meg for hva pandemien gjør med klassemiljøet, har du erfaringer med aktiviteter vi foreldre kan iverksette?
- Vi ønsker å bytte skole for barnet vårt på grunn av mobbing. Hvilke rettigheter gjelder?
- Jeg er klassekontakt i en klasse hvor mange elever bytter skole på grunn av miljøet, og jeg opplever ikke at skolen tar problemet på alvor. Hva bør jeg gjøre?

Fra skoler og barnehager:

- Hvor kan vi henvende oss for å få informasjon om den nye barnehageloven?
- Hvilke rettigheter har vi som skole når det gjelder støtte og bistand fra Utdanningsetaten?
- Hvilken plikt har kommunen til å følge opp skolenes arbeid med læringsmiljø?
- Vi opplever et svært fastlåst skole-hjem-samarbeid som går i «ring», og trenger råd eller bistand.
- Foresatte ønsker innsyn i informasjon om tiltak som iverksettes overfor andre barn, hva kan vi dele?
- Foresatte har vært i kontakt med deg og fått råd om å etterspørre en bedre aktivitetsplan, kan du hjelpe oss med dette?
- Vi opplever at foresatte bidrar negativt inn i en sak ved å «pirke» på alt vi gjør overfor barnet. Har du noen råd?

-
- Jeg har kollegaer som latterliggjør barn bak deres rygg, har jeg plikt til å si noe om det?
 - Jeg opplever at ledelsen praktiserer selektiv innvilgning av skolebytte, og har sagt nei til «krevende» elever som søker seg til oss, selv om vi egentlig har plass. Har de lov til dette?

Ombudets erfaringer fra henvendelsene

Psykisk helse og læringsmiljø

- Det er en økning i henvendelser fra psykologer/fastleger i 2020, og fra foresatte som tar kontakt etter å ha fått råd fra psykolog/fastlege/familievernkontor. Henvendelsene dreier seg ofte om sårbare barn som får negativ oppmerksomhet fra de voksne.
- Det er en økning i henvendelser om barn med ADHD som blir overstimulert av konstant aktivitetsnivå og voksentetthet på skolen.
- Skolene trenger, og etterspør, bedre oppfølging fra skoleeier for det systematiske arbeidet med læringsmiljø. Det er behov for å trekke opp tydeligere linjer mellom PPTs plikter og skoleeiers plikter for å unngå misforståelser om ansvars plassering.

Assistentbruk

- Flere barneskoler i Oslo benytter assistenter til å følge opp sårbare enkeltelever. Mange elever opplever dette som rart og ubehagelig.
- Ikke alle assistenter kjenner til ansattes plikter etter opplæringsloven kapittel 9A. Ofte kompenserer assistenter for avvik som kan dreie seg om manglende systematisk oppfølging i skolemiljøet og lite treffsikre tiltak i aktivitetsplaner.

Skole-hjem-samarbeid

- Foresatte blir sittende med for mye ansvar i 9A-saker (bestemme tiltak, kreve innsyn i andre saker, etterspørre møter, sette opp egne planer, snakke med andre foresatte/barn). I forsøk på å imøtekomme foresattes behov eller krav iverksettes av og til tiltak som ikke er forankret i skolen
- Mange foresatte opplever det som svært belastende å følge opp sine egne saker i systemet, og vegrer seg for å kontakte Statsforvalter.
- Flere foresatte opplever å ikke ha fått informasjon om rettighetene i kapittel 9A. Det bør gå ut tydeligere veiledere om foreldresamarbeid i 9A-saker som synliggjør skolens ansvar.
- Flere av spørsmålene til ombudet burde det ligget informasjon om på kommunens nettsider. Skolene bør henvise til Udirs nettressurs, nullmobbing.no, fra sine nettsider.

Vedlegg

Uttalelse fra EO Oslo

Å være ungdom under pandemien i 2020

Ungdom har aldri følt seg såpass alene, forvirret, maktesløse og til tider etterlatt som nå. Koronapandemien har snart herjet i et år, og vi i Elevorganisasjonen i Oslo er bekymret over at dette vil bli det skoleåret der størst antall elever dropper ut av videregående opplæring, der flest sliter med psykisk helse, og der de fleste sitter igjen med en følelse av lavt læringsutbytte og lite kontroll over eget liv.

Å være ungdom i et såpass turbulent år som 2020 har betydd uforutsigbare skolehverdager. Smittetrykket har til tider vært svært høyt, og vi som elever har blitt sendt frem og tilbake mellom digital undervisning og undervisning på skolen. I år har vi ikke hatt lov til å være med vennene våre som vanlig, og tradisjoner som tidligere elever før oss har tatt del i har vi ikke vi fått opplevd.

Gjennom hele pandemien har vi fått beskjed om å holde ut, og at vi gjør en viktig innsats for å verne de eldre og de utsatte i samfunnet. Vi har stor respekt for smittevernet, men det er tungt å få den samme beskjeden uke etter uke uten å se noe fremskritt når det gjelder smittesituasjonen i byen vår. Hver gang vi har fått positive nyheter, og vi har fått komme tilbake på skolen med mer normale timeplaner, har vi blitt sendt tilbake til de strenge smitteverntiltakene etter få dager.

Mange elever i Osloskolen har i flere måneder sittet opp til åtte timer foran PC-skjermen flere dager i uken. Mange av oss glemmer at livet er mer enn

elevorganisasjonen

i oslo

skole og tunge nyhetssendinger. Vi er slitne, demotiverte, og har følelsen av at vi går glipp av ungdomstiden og at vi mister undervisning.

Koronapandemien har dessverre også påvirket informasjonsflyten mellom elevene og de ansatte på skolen. Elevrådene på de enkelte skolene har blitt lite brukt i beslutningene som er tatt når det gjelder håndteringen av pandemien. Mange har også opplevd at elevrådene på skolene har falt fra, og at de ikke lenger er elevstyrt eller i ordentlig drift.

Det har vært mye snakk om den psykiske helsen til elevene, og viktigheten av at elevene blir hørt når nye tiltak skal bestemmes. Likevel er det svært få som føler de faktisk blir tatt med i diskusjonene og bestemmelsene. Vi i Elevorganisasjonen i Oslo er svært glade for at psykisk helse og elevmedvirkning blir tatt opp som tematikk, men vi har enda ikke sett noen forandringer. Handling og planlegging fra Osloskolen sin side burde allerede ha vært på plass.

Elevenes kollektive og individuelle rettigheter er like viktige, om ikke enda viktigere nå som før. Vi må forsikre oss at hver enkelt skole ser til elevene som samarbeidspartnere og mennesker med mengdevis av løsninger, istedenfor tall. Det er fint å ha statistikk, men det behøves strategier og handling på elevenes premisser, der elevene selv kan delta i prosessene. Hittil i pandemien har det dessverre ikke vært slik.

Med vennlig hilsen

Hana Mulalic

På vegne av Elevorganisasjonen i Oslo

Oslo kommunes elev- og lærlingombuds mandat

Bystyret har behandlet saken i møtet 07.09.2016 sak 227

1. Ombudet er bystyrets ombud for elever, lærlinger og lære kandidater i videregående opplæring i Oslo. Ombudets virksomhet skal omfatte offentlige skoler og tilbys også elever i skoler godkjent etter friskoleloven. Ombudets virksomhet skal ikke omfatte skoler etter voksenopplæringsloven eller fagskoleloven, men inkludere elever i alderen 16-19 år som tar grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kap. 4 A ved en videregående skole.
2. Ombudet skal samarbeide med alle parter i videregående opplæring. Ombudet skal skape møteplasser for å diskutere medvirkning og dyktiggjøre elever, lærlinger og lære kandidater til aktiv medvirkning i læringsarbeidet.
3. Ombudet skal være en informasjonsressurs og veileder for elever, lærlinger, lære kandidater og andre som ønsker informasjon og hjelp knyttet til rettigheter og plikter i videregående opplæring.
4. Ombudet skal gjennomføre opplæring og gi støtte til elevtillitsvalgte i elevråd og elevorganisasjoner.
5. Ombudet skal kontrollere at elever, lærlinger og lære kandidater i videregående opplæring får sine rettigheter ivaretatt, og gi tilbakemelding til politiske og administrative myndigheter i Oslo om hvordan deres vedtak følges opp, fra et elev- og lærlingsperspektiv.
6. Ombudet skal være organisert som en egen enhet og utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen. Ombudet skal samarbeide med mobbeombudet i Oslo.
7. Ombudet skal legge frem en årlig rapport for sin virksomhet og utarbeide en handlingsplan med mål og tiltak over fireårsperioder.

Oslo kommunes mobbeombuds mandat

Det opprettes et ombud mot mobbing (mobbeombud) for Oslos barnehager, grunnskoler og videregående opplæring fra og med 01.01.2017 med følgende mandat:

1. Mobbeombudet er bystyrets ombud for barnehagebarn og elever i Oslo.
2. Mobbeombudet skal arbeide for barnehagebarn og elevers rett til et trygt og godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel, og læring - og gir dem muligheten til å oppleve sosial tilhørighet. Ombudet skal arbeide mot alle former for mobbing, krenkelser, trakassering og diskriminering av barnehagebarn og elever i Oslo.
3. Mobbeombudets virksomhet skal omfatte offentlige og private barnehager, offentlige grunnskoler og videregående skoler, samt grunnskoler og videregående skoler godkjent etter friskoleloven. Ombudets virksomhet skal ikke omfatte skoler etter voksenopplæringsloven eller fagskoleloven, men inkludere elever i alderen 16-19 år som tar grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kap. 4 A ved en videregående skole. Ombudets virksomhet skal heller ikke omfatte lærlingene. Deres rettigheter til et godt psykososialt miljø skal følges opp av Elev- og lærlingombudet og bedriftenes verneombud.
4. Mobbeombudet skal være organisert som en egen enhet og utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen. Organisatorisk plasseres mobbeombudet under bystyret. Ombudet skal samarbeide med Elev- og lærlingombudet i Oslo.
5. Mobbeombudet skal bidra til at barnehagebarn og elever får sine rettigheter til et godt psykososialt miljø ivaretatt, og gi tilbakemelding til politiske og administrative myndigheter i Oslo om hvordan rettighetene blir ivaretatt.
6. Mobbeombudet skal være et lavterskeltilbud som kan kontaktes av elever og foreldre i vanskelige enkeltsaker.
7. Mobbeombudet kan veilede og rådgi i enkeltsaker og gå i dialog med barnehager og skoler i saker som er vanskelig å løse.
8. Viktige oppgaver for mobbeombudet vil være informasjon, forebygging, kompetanseheving og veiledning. Ombudet skal:
 - synliggjøre og informere om sin rolle som mobbeombud. Informere om hvordan elever og foreldre kan ta kontakt, også anonymt.
 - være tilgjengelig og synlig på sosiale medier og andre nett-arenaer som målgruppen bruker aktivt.

-
- være en informasjonsressurs og veileder for barn, elever og foreldre, skoleledere, lærere, barnehageansatte og andre som ønsker informasjon og hjelp vedrørende retten til et godt psykososialt miljø.
 - bidra til å forebygge digital mobbing og drive veiledning i utfordrende situasjoner knyttet til denne type mobbing.
 - samarbeide med aktører som arbeider med barn og unge, som eksempelvis Utdanningsetaten, skolene, bydelene, barnehagene, Elevorganisasjonen, Elev- og lærlingombudet, foreldreutvalg, PPT, skolehelsetjenesten, og frivillige organisasjoner.
 - prioritere det forebyggende arbeidet mot mobbing i barnehagen og grunnskolen.
9. Ombudet skal legge frem en årlig rapport for sin virksomhet

Regnskap, elev- og lærlingombudet

Art	Art (T)	Budsjett	Regnskap	Resultat
10100	Lønn i faste stillinger (HR-O)	530 000,00	463 300,38	66 699,62
10170	Påløpte feriep.av lønn artene 010-015 (HR)	60 000,00	55 596,05	4 403,95
10900	Pensjonsinnskudd Oslo pensjonsforsikring AS (HR)	125 000,00	106 267,16	18 732,84
10920	Kollektive ulykkes- og gruppelivsforsikringer (HR)	0,00	937,50	-937,50
10990	Arbeidsgiveravgift av lønn mv.	75 000,00	65 489,87	9 510,13
10991	Arbeidsgiveravgift av pensjonsinnskudd	20 000,00	14 983,68	5 016,32
10998	Arbeidsgiveravgift av påløpte feriepengar	10 000,00	7 839,07	2 160,93
0	0 Lønn og sosiale utgifter	820 000,00	714 413,71	105 586,29
11001	Forbruksmaterieil, kontorrekvisita	10 000,00	0,00	10 000,00
11200	Velferdstiltak ansatte og brukere (HR)	0,00	1 188,50	-1 188,50
11260	Utgiftsdekn egne ans. (ikke opplysningspliktig) (HR)	20 000,00	16 225,82	3 774,18
11340	Elkom (telefon/bredbånd), ikke oppgavepl (HR)	0,00	1 145,12	-1 145,12
11341	Elkomfakturaer (mobil/telefon/bredbånd)	3 000,00	0,00	3 000,00
11350	Bankgebyrer	0,00	140,00	-140,00
11370	Datakommunikasjon, linjeleie, sambandsleie, internettbruk og -etablering	3 000,00	7 878,43	-4 878,43
11400	Stillingsannonser	0,00	9 920,00	-9 920,00
11440	Trykking, kopiering	0,00	22 280,80	-22 280,80
11530	Opplæringstiltak for ansatte (HR)	0,00	12 000,00	-12 000,00
11540	Kursavgifter (HR)	0,00	5 400,00	-5 400,00
11570	Annet vedr. opplæring, kurs	10 000,00	0,00	10 000,00
11630	Kostgodtgjørelse/diett (HR-O)	0,00	706,80	-706,80
11650	Avg.pl. godgj. (verktøy-/fri avis mv) (HR-O)	0,00	229,20	-229,20
11751	Reiser tog/buss/båt inkl. bom-/p.avg.	10 000,00	0,00	10 000,00
11851	Motkonto koll ulykkes- og gr.livsforsikringer (HR)	0,00	-937,50	937,50
11902	Forvaltningskostnader eiendommer i tjenesteyting	90 000,00	0,00	90 000,00
12080	Annet inventar og utstyr (HR)	0,00	6 620,00	-6 620,00
12700	Kjøp av konsulenttjenester - Forvaltning eiendom	40 000,00	1 561,20	38 438,80
1	1 Kjøp av varer og tj. som inngår i egenprod	186 000,00	84 358,37	101 641,63
14290	Merverdiavgift som gir rett til merverdiavgiftskompensasjon	0,00	12 746,09	-12 746,09
4	4 Overføringsutgifter	0,00	12 746,09	-12 746,09
17290	Kompensasjon for merverdiavgift	0,00	-12 746,09	12 746,09
7	7 Refusjoner	0,00	-12 746,09	12 746,09
50164	ELEV- OG LÆRLINGOMBUD	1 006 000,00	798 772,08	207 227,92

Regnskap, mobbeombudet

Art	Art(T)	Budsjett 2020	Regnskap 2020	Resultat 2020
10100	Lønn i faste stillinger (HR-O)	1 100	703	397
10170	Påløpte feriep.av lønn artene 010-015 (HR)	175	84	91
10400	Overtid fast ansatte (HR-O)	100	12	88
10470	Påløpte feriepenger av artene 040-045 (HR)	10	1	9
10900	Pensjonsinnskudd Oslo pensjonsforsikring AS (HR)	250	158	92
10920	Kollektive ulykkes- og gruppelivsforsikringer (HR)	0	1	-1
10990	Arbeidsgiveravgift av lønn mv.	250	102	148
10991	Arbeidsgiveravgift av pensjonsinnskudd	0	22	-22
10998	Arbeidsgiveravgift av påløpte feriepenger	0	12	-12
0	0 Lønn og sosiale utgifter	1 885	1 096	789
11150	Beverting i kommunal regi, ved møter/utvalg/ orga (HR)	0	3	-3
11200	Velferdstiltak ansatte og brukere (HR)	0	0	0
11210	Annet forbruksmateriell, forbruksvarer (HR)	600	0	600
11260	Utgiftsdekn egne ans. (ikke opplysningspliktig) (HR)	0	30	-30
11340	Elkom (telefon/bredbånd), ikke oppgavepl (HR)	0	4	-4
11349	Motkonto Elkomm opplysningspliktig (HR-O)	0	-4	4
	Datakommunikasjon, linjeleie, sambandsleie, internettbruk og -			
11370	etablering	0	2	-2
11400	Stillingsannonser	0	2	-2
11530	Opplæringstiltak for ansatte (HR)	0	1	-1
11560	Annet vedr. opplæring, kurs (HR)	0	3	-3
11570	Annet vedr. opplæring, kurs	100	0	100
11630	Kostgodtgjørelse/diett (HR-O)	0	2	-2
11650	Avg.pl. godgj. (verktøy-/fri avis mv) (HR-O)	0	5	-5
11760	Drosjeutgifter (HR)	0	29	-29
11851	Motkonto koll ulykkes- og gr.livsforsikringer (HR)	0	-1	1
11902	Forvaltningskostnader eiendommer i tjenesteyting	0	10	-10
11990	Annet vedr. avgifter, gebyrer, lisenser mv. (borts (HR)	0	0	0
1	1 Kjøp av varer og tj. som inngår i egenprod	700	85	615
14290	Merverdiavgift som gir rett til merverdiavgiftskompensasjon	0	5	-5
4	4 Overføringsutgifter	0	5	-5
17290	Kompensasjon for merverdiavgift	0	-5	5
7	7 Refusjoner	0	-5	5
18190	Spillemidler	0	0	0
18199	Andre statlige overføringer	-516	-500	-16
8	8 Overføringsinntekter	-516	-500	-16
50163	MOBBEOMBUD	2 069	681	1 388

Publisert: mars 2020

Utgiver: Elev- og lærnombudet i Oslo, Mobbeombudet i Oslo
post@elevombud.no

Illustrasjonsfoto: Origami boats, PNGegg.com

Illustrasjonsbilder: Unsplash.com

